

Oponentský posudek bakalářské práce Kateřiny Záhorské
Signální psi – kompenzační pomůcka pro neslyšící?

Kateřina Záhorská se ve své bakalářské práci zabývá problematikou signálních psů pro osoby s postižením sluchu v České republice a zvláště se zaměřuje na prostředky užívané sluchově postiženými majiteli při komunikaci se svými psy. V teoretické části – po úvodním vymezení různých typů psů pomáhajících ve zdravotně-sociální oblasti – nejprve přiblížila situaci v zahraničí (na příkladu USA, Velké Británie a Slovenska nastínila možné způsoby financování výcviku sledovaných psů i legislativu upravující přístup těchto psů do veřejných prostor a představila některé vybrané zahraniční organizace participující na výcviku psů pro osoby s postižením sluchu), poté se věnovala českému prostředí: kromě aspektů již sledovaných v zahraničním kontextu detailně popsala průběh výcviku asistenčních a signálních psů. V samostatné kapitole představila posunkové povely užívané při výcviku psů a pokusila se o jejich srovnání se znaky českého znakového jazyka. Vlastní diplomantčin výzkum se skládal ze tří částí. V první části se jednalo o vytvoření přehledu psů, kteří byli od roku 2001 v České republice vycvičeni pro působení ve zdravotně-sociální oblasti. Pasportizace psů byla provedena na základě údajů publikovaných na internetových stránkách organizací zabývajících se jejich výcvikem a na základě informací získaných e-mailovou korespondencí s některými představiteli těchto organizací. Druhou část výzkumu představoval dotazníkový průzkum mezi 17 osobami s postižením sluchu, které vlastní psa bez speciálního výcviku. Prostřednictvím vybraných respondentů diplomantka zjišťovala, jaké je v této skupině osob povědomí o signálních psech pro osoby s postižením sluchu, jaké mají její členové názory na tyto psy a jaké prostředky a pomůcky užívají při komunikaci se svým psem. Dotazník byl hlavní metodou i ve třetí části, v níž byly na případu jedné majitelky signálního psa pro osoby sluchově postižené dokumentovány možnosti způsobu pomoci těchto psů a prostředky užívané jejich majiteli při komunikaci s nimi.

Cílem předkládané práce tak bylo – řečeno slovy autorky – *seznámit čtenáře se signálními psy pro osoby s postižením sluchu a s možnostmi komunikace osob s postižením sluchu s těmito psy* (s. 70, 10). Všechna probíraná dílčí témata a uskutečněné sondy jsou nepochybně ke stanovenému cíli relevantní, poznatky jsou v práci v logickém sledu a diplomantka očividně vynaložila při plnění svého bakalářského úkolu velkou píli a úsilí. Jakkoli však může být takovýto pokus o komplexní přístup sympatický, celkový výsledek budí značné rozpaky. Obecně lze myslím říci, že zaměření práce je příliš široké, což podle mého názoru má negativní vliv na kvalitu zpracování. Tento vliv lze ilustrovat zejména na následujících konkrétních nedostatcích.

Práce se zdroji není zcela zvládnuta – např.: citace v poznámce 14 má pocházet z Encyklopedického slovníku češtiny, avšak v pasáži, na kterou autorka odkazuje, žádnou takovou formulaci nenajdeme; nepřesná a zavádějící je parafráze v poznámce 21; definice verbální komunikace v poznámce 15 není vhodně vybrána vzhledem ke kontextu; někdy je, jak se domnívám, uvedení zdroje zcela opomenuto (např. na s. 14). U parafrází tištěných zdrojů diplomantka zásadně neuvádí čísla stránek, někdy má odkaz nestandardní formu (např. na s. 13 „*Učím se s Bellou lézat*. Petra Zelenková, 2009“). Užitečné a vsťicné ke čtenářům, kteří se v této problematice neorientují tak důkladně jako autorka práce, by bylo upozornit (např. úvodní poznámkou) na popularizační a rádcovský charakter řady citovaných publikací. Je-li k dispozici relevantnější zdroj informací, měla by diplomantka pracovat raději s ním (např. poznatky o českém znakovém jazyce by bylo vhodnější parafrázovat z jiného zdroje než z Kuchařové).

Třebaže velmi oceňuji diplomantčino rozhodnutí začlenit do své práce i srovnání posunkových povelů a znaků českého znakového jazyka, tyto pasáže spolu s výklady o prostředcích komunikace v poslední kapitole považuji z celé práce za nejproblematictější. Při srovnávání českého znakového jazyka a systému posunkových povelů se diplomantka omezila pouze na uvedení rozdílů, a navíc postupovala značně mechanicky, a to tak, že k jedenácti rysům českého znakového jazyka „hledala protikladné body pro posunkové povely“. Uvedené rysy českého znakového jazyka nejsou příliš logicky uspořádány a hierarchizovány. Uvítala bych, kdyby autorka mohla v rámci obhajoby alespoň některé z těchto rysů hierarchizovat a utřídit. Mohla by uvést, odkud čerpá termín „přirozený komunikační systém“, který užívá jako synonymum k přirozenému jazyku? Mohla by zpřesnit tvrzení, že *posunkový prostor není omezen, tvary a pohyby posunkových povelů nemají žádná omezení* (s. 37)? A jak chápat tvrzení „[posunkové povely] jsou striktně dané ve Zkušebním řádu pro sportovní výcvik psů v České republice, neexistují jejich varianty“ (s. 37), když na s. 66 se diplomantka zmiňuje o „domácké variantě posunkového povelu“? Sporná je i výpovědní hodnota konstatování, že posunkové povely (systém sedmi povelů?) „neobsahují gramatiku“ (s. 37).

Ilustrace posunkových povelů pomocí obrázků je sice funkční, v odborné práci částečně lingvisticky orientované bych však očekávala, že oddíl označovaný jako porovnání jednotlivých posunkových povelů a znaků českého znakového jazyka bude obsahovat něco víc než pouhé předložení obrázků příslušných posunkových povelů a fotografií znaků. Odůvodněné námitky lze mít i k uvedeným znakům českého znakového jazyka: nechám-li stranou jednotlivosti (např. považování znaku NOHA za ekvivalent povelu ‚k noze‘, s. 37), postrádám v textu informaci, odkud diplomantka znaky čerpala, a do jaké míry vůbec brala v úvahu prostředky vyjadřující apel ve znakových jazycích. Např. z poznámek na s. 55 by se mohlo zdát, že je autorka nijak nereflexuje (a v tom případě bych se chtěla zeptat proč); na druhé straně např. na s. 65 nemají glosy znaků tvar infinitivu tak jako na jiných místech v práci, ale jsou uváděny důsledně ve tvaru imperativu, což by snad mohlo naznačovat, že specifická forma znaků užitých v apelové funkci zohledňována je. Bylo by vhodné, kdyby se diplomantka k této otázce při obhajobě vyjádřila.

Diplomantku bych také požádala, aby u obhajoby:

- uvedla (vzhledem k nejednoznačnému vymezení posunkových povelů), v jakém významu, případně významech chápe následující pojmy a usouvztahnula je: povel – posunkový povel – posunek – vizuální povel – gesto – pohybové gesto – povel převzatý z českého znakového jazyka;
- objasnila tvrzení, že posunkové povely a český znakový jazyk se liší, „jak po stránce lingvistické, tak po stránce formální“ (s. 44);
- detailněji rozvedla, případně přehodnotila svůj argument ze s. 67, na základě kterého interpretuje pohyb rukou k ústům s významem ‚jídlo‘ jako gesto (a nikoli jako znak českého znakového jazyka), tj. argument, že „gesto je K. K. [majitelkou signálního psa] konáno automaticky bez jakéhokoli přemýšlení“.

U hypotéz, které diplomantka ověřovala pasportizací psů a dotazníkovým šetřením, bylo žádoucí doplnit vysvětlení, o co se stanovené hypotézy opírají (např. na základě čeho diplomantka předpokládala, že osoby s postižením sluchu se svým psem komunikují zejména pomocí hlasu). V části věnované pasportizaci se údaje, které by měly být totožné, občas liší, např. na s. 51 celkový počet servisních psů vycvičených v šesti organizacích neodpovídá součtu jednotlivých typů servisních psů zde uvedených; na s. 47 je uvedeno, že organizace

Helppes vycvičila celkem 174 psů, v tabulce na s. 48 se uvádí 184 psů a v tabulce se souhrnnými výsledky (s. 52) činí součet počtu psů vycvičených v této organizaci 185.

Některé autorčiny interpretace výsledků dotazníkového šetření jsou přinejmenším sporné: např. tvrzení, že „informovanost o signálních psech pro osoby s postižením sluchu klesá s věkem“ (s. 58), není pravdivé, zohledníme-li různý počet respondentů ve třech sledovaných věkových skupinách. Za validní nelze považovat ani konstatování „u žen je daleko větší touha mít v rodině signálního psa než u mužů“ (s. 61), neboť všichni čtyři muži, kteří uvedli, že by si nepřáli vlastnit signálního psa (jedná se současně o všechny respondenty mužského pohlaví), na předchozí otázku odpověděli, že o signálních psech nikdy neslyšeli. Nerozumím také tomu, jak autorka dospěla k závěru, že „touha mít signálního psa pro osoby s postižením sluchu v domácnosti se příliš neliší napříč věkovými kategoriemi“ (s. 61) – výsledky myslím nic takového neukazují. Při vyhodnocování odpovědí na otázky, v nichž respondenti mohli zaškrtnout více než jednu možnost, by bylo bývalo užitečné ve výsledcích explicitně uvést jak celkový počet odpovědí (tj. údaj odpovídající 100 % v grafech), tak příklady alespoň některých nejčastějších vícehodnotových odpovědí.

Práce mohla být zpracována výrazně pečlivěji po formální a jazykové stránce. Velmi četné jsou zejména chyby v kladení čárek, v práci se vyskytuje řada překlepů, u citací jsou často dvě koncové tečky (před koncovými uvozovkami a za bibliografickým odkazem, který následuje po koncových uvozovkách), v seznamu literatury se odkazuje na konkrétní stránky, z nichž autorka cituje. Zvážila bych vhodnost některých formulací, a to i v případech, kdy nebrání porozumění textu – např. *Z lingvistického hlediska by zájem o posunkové povely mohl být projeven v sémiotice* (s. 36); *Posunek k povelu „lehni“ jsem přepsala do tvaru infinitivu VSTÁT* (vysvětlivky k popiskům fotografií znaků českého znakového jazyka na s. 39).

Přes uvedené připomínky doporučuji práci Kateřiny Záhorské k obhajobě a navrhuji ji klasifikovat jako *dobrou až velmi dobrou* (s přihlédnutím k výsledku obhajoby).

V Praze 2. září 2015
Klára Richterová